

פרשת תשא

צִדְדֵי תַעֲשֶׂה לַיְתָרָה – תִּשָּׂא וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסְכָּה – על מה ולמה עֵגֶל דווקא ?

בפרשתנו מובא הסיפור הקשה של חטא העֵגֶל. אלמלא מדובר במקרא מפורש, קשה היה לנו העלות על הדעת, שעם ישראל שיצא ממצרים, שעבר בים סוף בחרבה, שניצב במעמד הר סיני ושמע באוזניו, מפי הגבורה, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ... לא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי", שעם זה, פונה אל אהרן בדרישה, "קִיָּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ לִפְנֵינוּ". קטנים אנו מלשפוט את דור המדבר, הקרוי גם "דור דעה", שראוי היה בקומתו לכל דבר בו זכה. אך עדיין יש מקום לשאול, באשר לצורה בה מצטיירים הדברים בעינינו, לאחר כל הנסים, האותות והמופתים שעשה עימם הקב"ה. בלשון המעטה, היינו קוראים לזה "כפיות טובה".

לכאורה, תמיהה גדולה יותר יש להפנות לעבר אהרן, שאינו מקל ראש בדבריהם של הפונים אליו, ובכך הוא כמו נותן להם מקום. במקום "לנפנף" אותם, הוא מבקש מהם "חומרי גלם" כדי שיוכל להיענות לדרישתם. וכאשר הם מצליחים לגייס את הזהב הנדרש, אהרן, בכבודו ובעצמו, מתפנה מכל עיסוקיו כדי לעצב אותם, "וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצֵּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט". ומה מתקבל בסוף? "וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסְכָּה!" הייתכן שאהרן, לימים הכהן הגדול, יעבור בגלוי על הדיבר השלישי של "לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה...!?" ואם כבר לעשות, אז למה דווקא עֵגֶל, ולא משהו אחר? מה מיוחד כל כך בעֵגֶל, שאותו אולי רצה אהרן להביא לידי ביטוי?

המבקש לחטוא, אינו רשאי לחפש לעצמו נקודות זכות להצדקת מעשה העבירה, ולוא "כלשהו!" על דרך פנימיות וחסידות, דרישה זו מהאדם היא בתוקף כל עוד לא חטא, אך משחטא, ורק בדיעבד, רשאי הוא להניח שגם המעשה שעשה, חמור ככל שיהיה, אינו מעכב בעדו מלעשות תשובה. שהרי, משמיים כמו "סייעו בידו" לעבור את העבירה שעבר, שהרי אילולא ניתנו חיות וכוח בידו וברגליו בשעת מעשה, שוב לא היה יכול לעשות מאומה, ובפרט את העבירה שעבר. אם כן, כנראה שהיה עליו לרדת לשפל כזה, כי רק ממקום כל כך נמוך, הוא עשוי להבין את חומרת מצבו, להתפכח מעיוורונו, לתפוס את עצמו בידיים ולהתחיל למשות את עצמו מִהַבָּצָה הטובענית בה הוא שקוע.

רש"י מביא מדברי חז"ל כדי ליישב את השאלות העולות אצלנו באשר להתנהגותו התמוהה של אהרן. ומסביר לנו רש"י, שכל מעשיו של אהרן, לא נעשו אלא כדי להקטין את הנזק שעלול היה להיגרם לבני ישראל בגין מעשיהם, וכדי ללמד עליהם זכות. חור, אחיינו של אהרן, אליו פנו תחילה, ניסה להניא אותם מכוונתם והוכיח אותם במסירות נפש, עד שקמו עליו והרגוהו. משהבין אהרן, שאם לא ישתף עימם פעולה ירגו גם אותו, דבר שהיה מחמיר את מצבם כרוצחים, ומשאירם אותם ללא הנהגה, החליט "להישמע להם". אהרן מעדיף לתת מאוחר יותר את הדין במקומם, באמרו "מוטב שִׁתְּלֶהָ בִּי הַסִּירְחוֹן (האשמה) ולא בהם". אהרן מנצל את היענותו לדרישתם ולוקח על עצמו את המשימה, לעשות זאת לבדו, "בכבוד ראש" ובמתינות, כיאה לחשיבות הנשוא, בתקווה שמשה ישוב עוד בטרם יסיים את המלאכה. לכן, כדי לעכב את המהלך ככל שניתן, הוא מבקש מהם "פְּרָקוּ נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי וְשִׁיכָם בְּגִיכָם וּבְנִתִיכָם", דוקא את התכשיטים של אלה שככלל, קשה להם להיפרד מתכשיטיהם, וְהִבִּיאוּ אֵלַי".

בחטא העגל אפשר למצוא סממנים רבים של ניסיון, בו מקבל היצר הרע אמצעי שכנוע וכלי עזר להטות את הדברים לצידו. משרואים הגברים שנשותיהם מסרבות לפרוק את התכשיטים, הם לא מבזבזים את זמנם על שכנוע או על מריבות, אלא "וַיִּתְּפְּרוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם", ומביאים את שלהם. כאשר ה"עֵרֶב רֵב" שעלה עם בני ישראל ממצרים, הכולל מכשפים וחרטומים, רואה את העֵגֶל, הוא קורא לעבר בני ישראל, "אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". אהרן עדיין אינו רואה בכך פריקת עולו של הקב"ה, אך כמו דורש זמן להיערכות נפשית מוקדמת, "וַיֹּאמֶר חַג לֵה' מָחָר".

איך מסתדרות שתי האמירות המתייחסות לעֵגֶל, "אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל" מחד, ו"חַג לֵה' מָחָר", מאידך? ומדוע נקרא העגל "אֵלֶּה" בלשון רבים, ולא 'זה', בלשון יחיד? לשם כך עלינו להבין תחילה מה עומד מאחורי בקשתו של העם, כי בעשיית עבירה, יש חשיבות גם לכוונה ולא רק לתוצאה. לפי הזוהר הקדוש, לא אהרן הוא שקבע את צורת העגל, אלא אהרן השליך את הזהב לאש כדי להיפטר ממנו, ובמעשה כשפים, יצא עגל הזהב. האם קשה לאהרן להתמודד עם פסל דומם, על שכמותו אמר דוד, "פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינִים לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ; אֲזַנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ...?" והרי מסורת אבותיו בידו, ומורשת נאה הנחיל לנו אברהם אבינו, בהוכחת הטמטום הכרוך בעבודת אלילים! אלא שמעשה שטן היה כאן, כפי שהסיפור מתואר בתהילים, "וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם (הקב"ה) בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכָל עֵשֶׂב". העֵגֶל שיצא מן האש, הפגין סימני חיות, נער כחמור ואף אכל עשב. השימוש במילה 'אֵלֶּה' בלשון רבים, רומזת לפי הזוהר הקדוש, על היותו יצור כלאיים, תרכובת של זכר ונקבה, שחלקו הקדמי שור, ואחוריו של חמור.

מהו עֵגֶל? עֵגֶל הוא וּלְד של פרה, ובעצם פר קטן, שעדיין לא הגיע לעצמאות, והוא עדיין יונק וכרוך אחרי אמו. ומה, על דרך השלילה, מייצג הַשׁוֹר בהלכה היהודית? התורה שבעל-פה מתחלקת לששה סדרים, שאחד מהם הוא סדר "נזיקין". הַמְשָׁנָה הראשונה שבסדר נזיקין פותחת במילים "אֲרַבְעָה אֲבוֹת נְזִיקִים, הַשׁוֹר וְהַבֶּבֶר וְהַמְּבֵעָה וְהַבְּעֵר". המשנה מונה ארבע קטגוריות עיקריות השייכות לתחום הנזיקין, ששתיים מתוכם קשורות לַשׁוֹר: "שׁוֹר" – כינוי לנזקים שהבהמה גורמת אגב הילוכה (דריסה, הפלה וכיו"ב), ו"הַמְּבֵעָה" (או "שׁוֹן") – נזקים שהבהמה גורמת בפיה, ע"א אכילה של צמחים או מזון שאינם שייכים לבעליה. יש עוד היזק חמור לא פחות, שאינו מזכר במשנה זו "הַקָּרוֹר", הנגחנות שעלולה לפגוע בבעלי חיים אחרים או באדם, ואף להמית חלילה. אך אם נסתכל על עֵגֶל, לא נוכל לראות או לייחס לו אף אחת מהתכונות "המזיקות" הנ"ל, שהרי הוא בקושי עומד על רגליו, ונשרך אחר אמו, אז "איזה נזק הוא כבר יכול כבר לגרום?". בפיו עדיין אינו יכול להזיק, שהרי עודנו יונק. ומה עם הקרניים? אלה נחבאות להן עדיין, מתחת לעורו התמים. בקיצור, קשה לראות בעגל את התולדות שתחולנה בו בהכרח עם הזמן.

ומדוע הוא קרוי 'עֵגֶל' דווקא, ולמה ירמוז שמו? אחד מהדברים המיוחדים את העגל הוא עינו הגדולות והעגולות, המפלבולות וקרועות לרווחה, וכמו מנסות להבין את מה שקורה "לעיניו". מראה זה כה ייחודי לעֵגֶל, עד שהוא הוליד את הביטוי הספרותי "עֵינֵי עֵגֶל". ייחוסו של הביטוי לאדם בוגר, אינו אמור לדבר בשבחו. הביטוי בא לתאר מבע של תהייה וחוסר הבנה של המתרחש לעיניו, כעגל הבוהה במעשיהם של בני אדם. אך מה לכל זה ולחטא העֵגֶל? נפתח לשם כך צוהר למילה 'עֵגֶל', ונחלק אותה על דרך הגייתה לשתי הברות 'ע-גל'. האות עץ מייצגת את העין הביולוגית, האיבר באמצעותו אנו מממשים את חוש הראייה הפיזי. הצירוף 'גל' מרמז על גילוי, של משהו נסתר. ואם נשוב לראשית הסיפור, נגלה שהכל החל בעצם בחיפוש אחר אבידה חשובה. "וַיֵּרָא הָעַם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לָרְדֹת מִן הָהָר", העם מייחל עד בוש לשובו של משה, כפי שהבטיח, אך בעיניים הגשמיות, על פי הפשט, הם אינם רואים אותו שב. המבחן שלהם לקיומו של משהו, הוא מבחן הראייה. אם אני רואה משהו בעיניים, אז הוא קיים, ומה שקיים רואים בעיניים. עֵגֶל – העין מגלה את המציאות. באמצעות העיניים נצליח להבין את המציאות המורכבת".

הם לא מבקשים להחליף את האלוקים חלילה, אלא, שעד לפני ארבעים יום עמד לצידם "מִשֶּׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים", אדם, שראו אותו יום יום, והוא היה איש לכל דבר, שחסך להם את הצורך והקושי שבהתקשרות ישירה עם האלוקים. ועתה אבוי, "זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ". משה הוא החסר להם, ואילו או למחליף הם נושאים את נפשם. הם צריכים דמות שניתן לראותה בעיניים ואף לעקוב אחריה, "קום עֵשֶׂה לָנוּ אֱלֹקִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ לִפְנֵינוּ". במקרא בכלל, וגם בתורה, משמשת המילה "אֱלֹקִים" גם במשמעות של שופט או מנהיג, כפי שאומר הקב"ה למשה "רְאֵה נִתְתִּיד אֱלֹקִים לְפָרְעָה וְאַחֲרָיו אֲחִידָה יְהִי נְבִיאָךְ".

הבעיה היא בכך שכל זה מתרחש אחרי מעמד הר סיני, בו הם זוכים לגלות שכול מה שנראה בגשמיות, בעיני בשר, אינו אלא בגדר מסתיר על הפנימיות, על האלוקות השורה בכל. בהר סיני נתקיים בהם "וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת", הם יכלו לראות אפילו את הקולות ואת המסר המובע בהם, והנה נפילה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. הם שוב רוצים להעמיד את העין הגשמית כאמצעי למבחן, כדרך היחידה לגילוי. והם "זוכים" ב"עֵגֶל מִסַּכָּה", עֵגֶל שמסתיר (מִסַּכָּה = מַכְסֵה) על האלוקות. עשיית העֵגֶל כמו מבטאת נסיגה רוחנית מהמקום הגבוה אליו זכו להגיע. תחילה הם אכן מוֹנְעִים ע"י הרצון להשיג חלופה למשה, אך מרגע שהחלה ההסתרה, שבמתן מונפול לראייה הגשמית, ועד לעיוורון המוחלט, הדרך קצרה, "סָרוּ מִהָר מִן הַדֶּרֶךְ... וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ". חלק מהם מוסיפים ע"י ה"עֵרֶב רֵב" לראות בו גם חלופה לאלוקות. לאחר אכילה ושתייה, עם העגל, "וַיִּקְמוּ לְצַחֵק". יש מקום לשתף עוד חושים אחרים, "לעשות צחוק" מהמגבלות המיושנות שקיבלו על עצמנו, מגבלות של צניעות ואיסורי עריות, "ובעצם למה לא לגלות"? ואם כן, אז למה לא "יקומו נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לִפְנֵינוּ"? "כִּי הִדָּם הוּא הַנְּפֹשׁ", אז למה שלא נראה קצת מן "הפנימיות", מן "האדום האדום"? עם האוכל בא התיאבון ומתגברת השאיפה לחומרנות. כאן באים לידי ביטוי שני צדדים קשים ומהותיים שבעגל הזהב. האחד, היותו עשוי מזהב, מלשון זָהָב, השאיפה שאינה יודעת שובעה, לקחת עוד! המרכיב השני הוא הצד "החמורי" שבו, המטה לצד החומרנות.

ומהו תיקונו של "עֵגֶל הזהב"? האם אנו אמורים להתהלך חלילה כעיוורים באפילה ולהתעלם ממראה עינינו? והלא חוש הראיה הינו אחד מהחושים המופלאים שבהם חן אותנו הקב"ה, ומודים אנו לו על כך מידי יום, בברכת "פוקח עיוורים"? ועד כדי כך חשובה הראייה, עד שאמרו חז"ל ש"הסומא חשוב כמת"? את התשובה לכך יכולים אנו למצוא אצל דוד המלך, נעים זמירות ישראל, שכמו הופך את סדר ההברות שבמילה 'ע-גל', בבקשו מהקב"ה "גַּל עֵינֵי וְאֶבְיטָה נְפִלְאוֹת מִתּוֹרְתְךָ". העין הגשמית אינה תנאי הכרחי ומוקדם לגילוי. קיימות גם טעויות אופטיות למכביר. ואם הקב"ה אינו פוקח את עינינו לראות נכוחה, כי אז למרות "העיניים הבריאות" שיש לנו, נראה את הדברים עקום ונפעל חלילה, להיפך ממה שהגיון בריא מחייב. הגילוי הוא מאיתו יתברך, והעיניים אינם אלא אחד מהאמצעים בהם מעביר לנו הקב"ה את שפע האורות והמסרים הכרוכים בהם.

כן, עלינו להפנות את עינינו לכיוונים בהם נכון לחפש, ולא לכיוונים בהם עלולות עינינו ללקות בסנוורים או בעיוורון רוחני חלילה. לכן גם מזהירה אותנו התורה, שלא לתת עצמאות לעינינו, ולא להפקיד בידיהן את המושכות, "וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם". עינינו ניתנו לנו כדי שתשמנה אותנו, על דרך הטוב, ולא כדי שאנו נשמש כלי שרת בעבור חלילה, "העין רואה = הלב חומד = הגוף עושה את העבירה". כאשר האדם מבקש מהקב"ה שיסייע לו בגילוי האמת והטוב, כאשר האדם עושה שימוש בעיניו מבלי לחרוג מ"הוראות היצרן", המפורטות בתורת ישראל, כי אז הוא זוכה לגילוי אמיתי, לגלות טוב אלוקי בכל הקורה לו ובכל השובב אותו, לראות נפלאות.

דבר חסידות

לכו והתפרנסו זה מזה

כאשר אדמו"ר הזקן (בעל התניא) שכר מלמד בעבור בנו (לימים אדמור האמצעי), אמר לו : אני מצוֹנָה במצוות "וְלִמְדַתֶּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם", ואתה מצוֹנָה לזון ולפרנס את בני ביתך. הבה נתחיל : אני אתן לך את צרכיך, כדי שתוכל לקיים את המצוה המוטלת עליך, ואתה למד עם בני. ודע לך : שכשם שמזון גשמי מחזק את הגוף ומקשרו בנפש (נותן לו חיות גשמית), כך גם המזון הרוחני, מחזק את הנשמה ומקשרה באלוקים חיים. אני אתן לך חלק ממזונות בני ביתך ואתה תתן לי מזונות בני.

(מעובד מתוך איגרות-קודש – האדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח ח / ח ח / ח ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.